

УДК 312.6:616-053.8(083.78)

С.В. Дудник

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ЗАХВОРЮВАНОСТІ ТА ПОШИРЕНОСТІ ХВОРОБ СЕРЕД ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України», м. Київ, Україна

Мета – вивчити, проаналізувати та визначити тенденції захворюваності та поширеності хвороб серед населення України віком від 18 років у гендерному аспекті за 2010–2014 рр.

Матеріали та методи. У роботі використано статистичні дані ДЗ «Центр медичної статистики МОЗ України» про захворюваність та поширеність хвороб серед населення України за період 2010–2014 рр.; методи: аналітичний, медичної та математичної статистики (вирівнювання динамічних рядів методом найменших квадратів), порівняльний аналіз, системний підхід.

Результати та висновки. У 2010–2014 рр. виявлено поступове зниження рівнів захворюваності та поширеності хвороб як серед жінок, так і серед чоловіків України віком від 18 років. Установлено, що показники захворюваності та поширеності хвороб серед жінок вищі, ніж серед чоловіків (як загальні показники захворюваності та поширеності хвороб, так і за більшістю класів). Визначено особливості структури захворюваності та поширеності хвороб серед чоловіків і жінок відповідно до класів захворювань, а також гендерні тенденції стану здоров'я дорослого населення.

Ключові слова: захворюваність, поширеність хвороб, доросле населення, чоловіки, жінки, гендерні тенденції.

Вступ

Здоров'я є життєво важливою складовою соціального розвитку країни, значення якого посилене ініціативою «Цілі тисячоліття в галузі розвитку», тому поліпшення і збереження здоров'я людини та суспільства в цілому являє собою одне з пріоритетних завдань для будь-якої Європейської країни [1, 3, 7]. Слід зазначити, що Європейський регіон несе найтяжчий тягар неінфекційних хвороб у масштабах світу, де дві групи захворювань – серцево-судинні хвороби та новоутворення обумовлюють три чверті смертей, а три групи хвороб – серцево-судинні хвороби, злоякісні новоутворення та психічні розлади становлять понад половину всього тягаря хвороб (в Україні хронічні неінфекційні захворювання обумовлюють понад 86% глобального тягаря хвороб). Доведено, що захворюваність і поширеність хвороб мають свою регіональну, вікову, гендерну диференціацію, при цьому існуюча нерівномірність у розподілі тягаря хвороб неінфекційних захворювань всередині країн та між країнами Європейського регіону свідчить про наявність потенціалу для поліпшення здоров'я населення [2, 4, 5, 6].

Мета роботи – вивчити, проаналізувати та визначити тенденції захворюваності та поширеності хвороб серед дорослого населення України в гендерному аспекті за 2010–2014 рр.

Матеріали та методи

Дослідження проведено на підставі даних ДЗ «Центр медичної статистики МОЗ України» про захворюваність і поширеність хвороб за період 2010–2014 рр. (ф. 12). Використано такі методи: аналітичний, медичної та математичної статистики (вирівнювання динамічних рядів за методом найменших квадратів), порівняльний аналіз, системний підхід.

Результати дослідження та їх обговорення

За результатами дослідження поширеності хвороб серед дорослого населення (від 18 років) за статтю в період 2010–2014 рр. виявлено досить суттєві гендерні відмінності: рівень поширеності хвороб серед жінок вищезазначеного віку був вищим (203 524,3 у 2010 р. та 188 692,9 на 100 тис. відповідного населення у 2014 р.) на 23,3% у 2014 р., ніж серед чоловіків (відповідно 160 097,0 та 144 734,0), ця тенденція спостерігалася протягом усього періоду спостереження. У цілому слід зазначити, що поширеність хвороб серед дорослого чоловічого та жіночого населення України мала тенденції до зниження: абсолютний приріст (убуток) у чоловіків дорівнював -4846,2, у жінок – -4333,4; темп приросту (убутку) поширеності за період 2010–2014 рр. у чоловіків становив -3% у 2011 р. та -3,2% у 2014 р., у жінок – відповідно -2,1% та -2,2%. Середній темп приросту (убутку) в чоловіків дорівнював -1,6%, у жінок – -1,1%, а середнє значення 1% приросту (убутку) в чоловіків становило 3028,9, у жінок – 3939,4 (рис. 1).

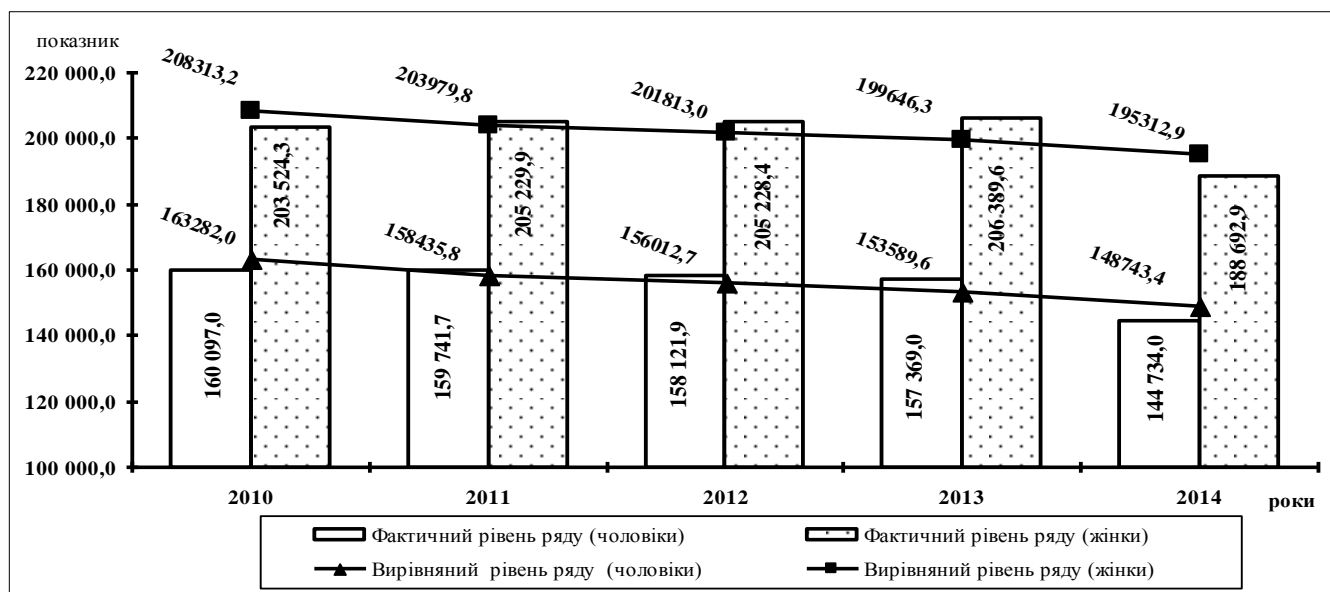

Рис. 1. Динаміка показників поширеності хвороб серед населення України від 18 років (чоловіки, жінки) у 2010–2014 рр. (на 100 тис. відповідного населення) та за МНК

Рівень захворюваності дорослого жіночого населення (61 856,6 у 2010 р. та 53 486,1 на 100 тис. відповідного населення в 2014 р.) також перевищив рівень чоловічої захворюваності (відповідно 50 062,4 та 42 369,2) на 20,8% у 2014 р., при цьому і жіночій, і чоловічій захворюваності були притаманні тенденції до зниження її показників за період спостереження. Абсолютний приріст

(убуток) показників захворюваності в чоловіків становив -2562,0, у жінок – -2720,0; темп приросту (убутку) у чоловіків становив від -5,1% у 2011 р. до -5,6% у 2014 р., у жінок – від -4,35 до -4,7% відповідно. Середній темп приросту (убутку) у чоловіків дорівнював -2,7%, у жінок – -2,3%; середнє значення 1% приросту (убутку) у чоловіків – 948,9, у жінок – 1182,6 (рис. 2).

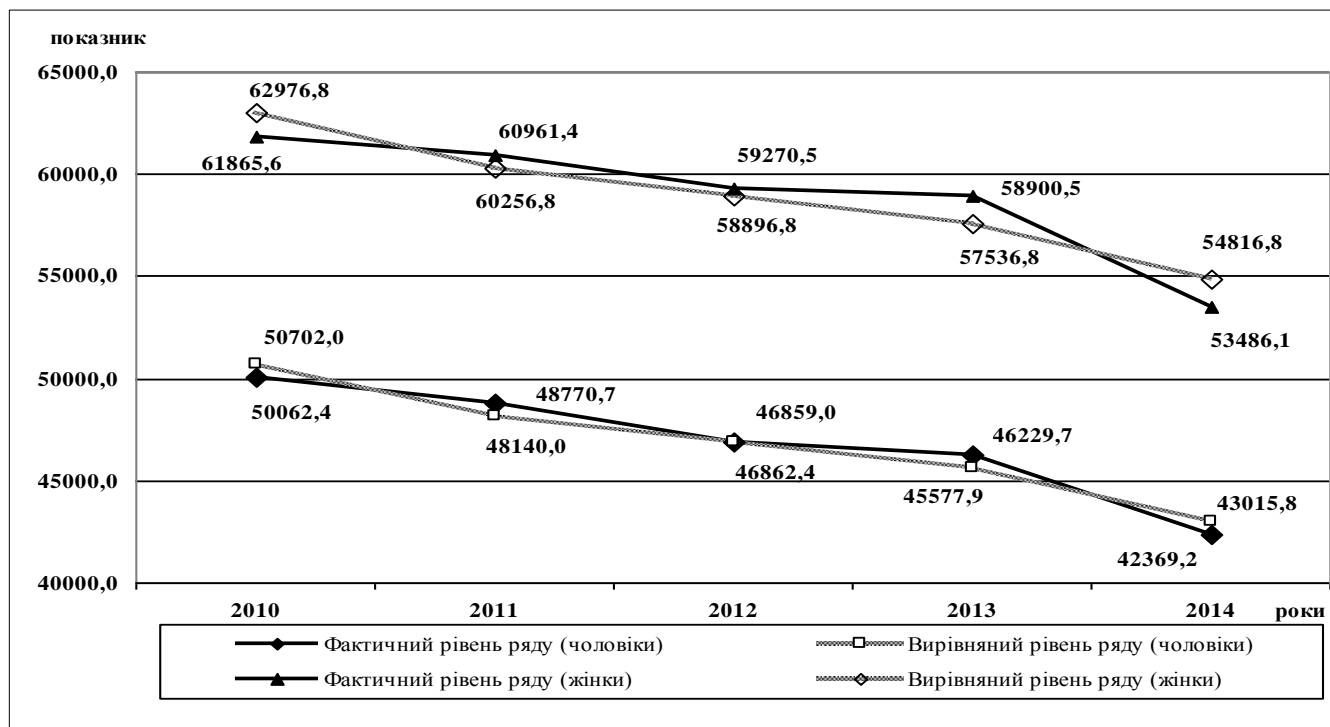

Рис. 2. Динаміка показників захворюваності населення України від 18 років (чоловіки, жінки) у 2010–2014 рр. (на 100 тис. відповідного населення) та за МНК

Показники поширеності хвороб серед жінок дорослого віку були вищими, ніж серед чоловіків, майже за всіма класами хвороб. У 2014 р. спостерігався такий розподіл: деякі інфекційні та паразитарні хвороби – на 7,3%, новоутворення – на 44,4%, хвороби крові й кровотворних органів – на 68,7%, ендокринні хвороби, розлади харчування та порушення обміну речовин – на 57,7%, хвороби нервової системи – на 20,1%, хвороби ока та його придаткового апарату – на 17,8%, хвороби системи кровообігу – на 22,9%, хвороби органів дихання – на 9,2%, хвороби органів травлення – на 15,9%, хвороби кістково-м'язової системи – на 22,7%, хвороби сечостатевої

системи – на 66,2%. Незначне перевищення показників поширеності хвороб у жінок над аналогічними показниками у чоловіків виявлено за класами: хвороби вуха та соскоподібного відростка – на 1,7%, хвороби шкіри та підшкірної клітковини – на 1,1%. Своєю чергою, показники поширеності хвороб серед чоловіків дорослого віку були вищими, ніж у жінок, тільки за трьома класами захворювань: розлади психіки та поведінки – на 54,2%, природжені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії – на 1,9%, травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників – на 42,4% (рис. 3).

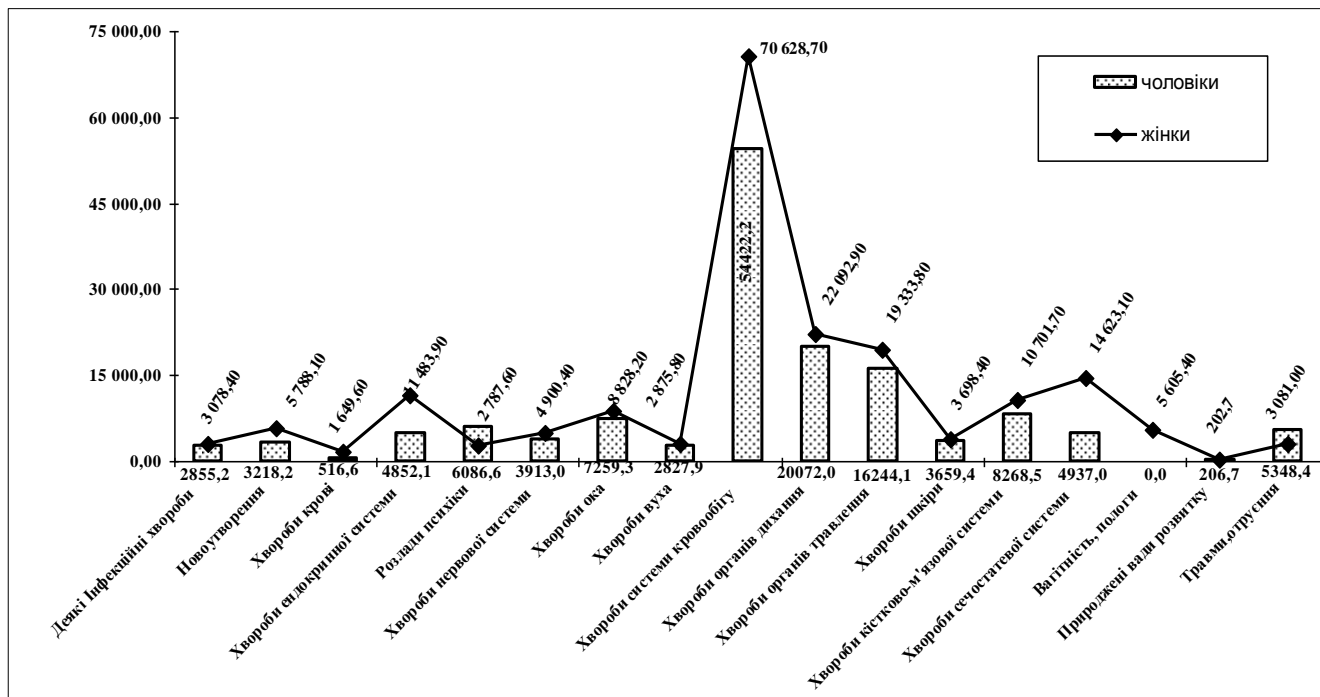

Рис. 3. Поширеність хвороб серед населення України від 18 років (чоловіки, жінки) у 2014 р. (на 100 тис. відповідного населення)

Показники жіночої захворюваності за класами хвороб також були вищими, ніж у чоловіків, за більшістю класів хвороб: деякі інфекційні та паразитарні хвороби – на 26,4%, новоутворення – на 36%, хвороби крові й кровотворних органів – на 64,1%, ендокринні хвороби, розлади харчування та порушення обміну речовин – на 53,8%, хвороби нервової системи – на 18,02%, хвороби ока та його придаткового апарату – на 14,5%, хвороби вуха та соскоподібного відростка – на 4,4%, хвороби системи кровообігу – на 15,3%, хвороби органів дихання –

на 10,7%, хвороби органів травлення – теж на 10,7%, хвороби шкіри та підшкірної клітковини – на 2,7%, хвороби кістково-м'язової системи – на 7,4%, хвороби сечостатевої системи – на 77,6%. Показники захворюваності чоловіків дорослого віку були вищими за жіночі за тими самими класами хвороб, що і показники поширеності: розлади психіки та поведінки – на 39,3%, природжені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії – на 4,5%, травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників – на 41,7% (рис. 4).

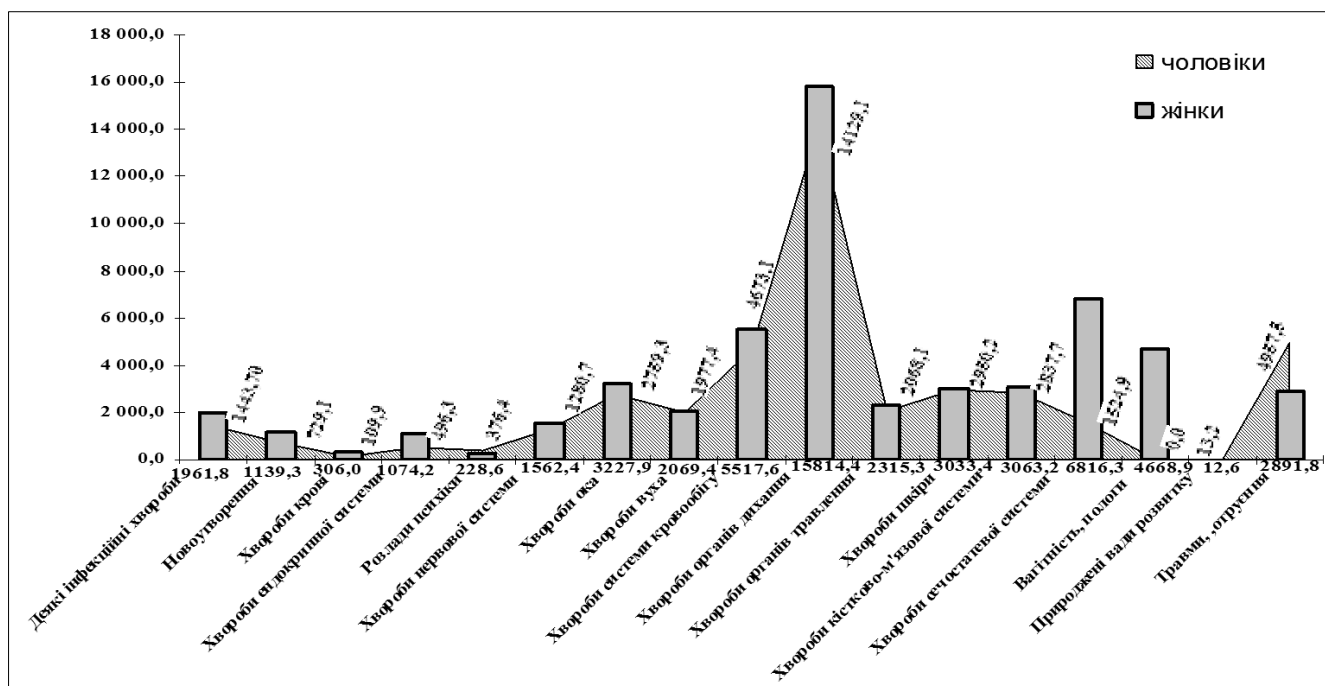

Рис. 4. Захворюваність населення України від 18 років (чоловіки, жінки) у 2014 р. (на 100 тис. відповідного населення)

Встановлено, що структури поширеності хвороб серед чоловіків і жінок дорослого віку були ідентичними тільки за розподілом перших трьох рейтингових місць: перше місце посіли системи кровообігу, друге – хвороби органів дихання, третє – хвороби органів травлення, різниця полягала в тому, що в чоловіків внесок (частка)

даних класів хвороб у структуру був дещо більшим, ніж у жінок. У структурі поширеності хвороб серед чоловіків четверте і п'яте місця посіли хвороби кістково-м'язової системи і хвороби ока та його придаткового апарату (відповідно), серед жінок – ендокринні хвороби, розлади харчування та порушення обміну речовин (рис. 5).

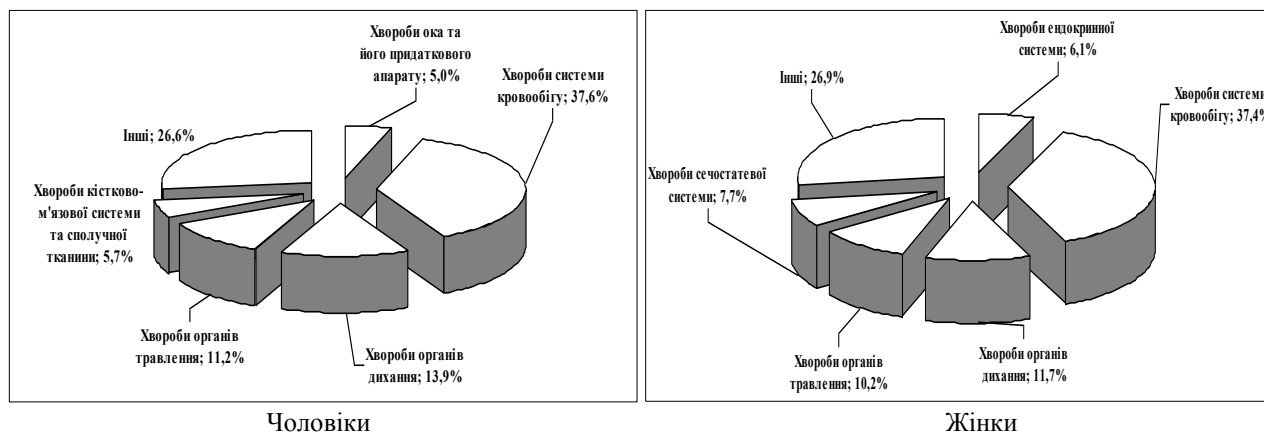

Рис. 5. Структура поширеності хвороб серед чоловіків і жінок (дорослого населення) у 2014 р. (%)

Структури захворюваності чоловіків і жінок мали менше спільних рис, ніж структури поширеності хвороб серед чоловіків і жінок. Структуру захворюваності чоловіків (перші п'ять місць) сформуваали: перше місце – хвороби органів дихання, друге – травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників, третє – хвороби системи кровообігу, четверте – хвороби шкіри та підшкірної клітковини, п'яте – хвороби кістково-м'язової

системи та сполучної тканини. У структурі захворюваності жінок перше місце посіли хвороби органів дихання, друге – хвороби сечостатевої системи, третє – хвороби системи кровообігу, четверте – вагітність, пологи і післяпологовий період (що є цілком логічним), п'яте – хвороби ока та його придаткового апарату (рис. 6).

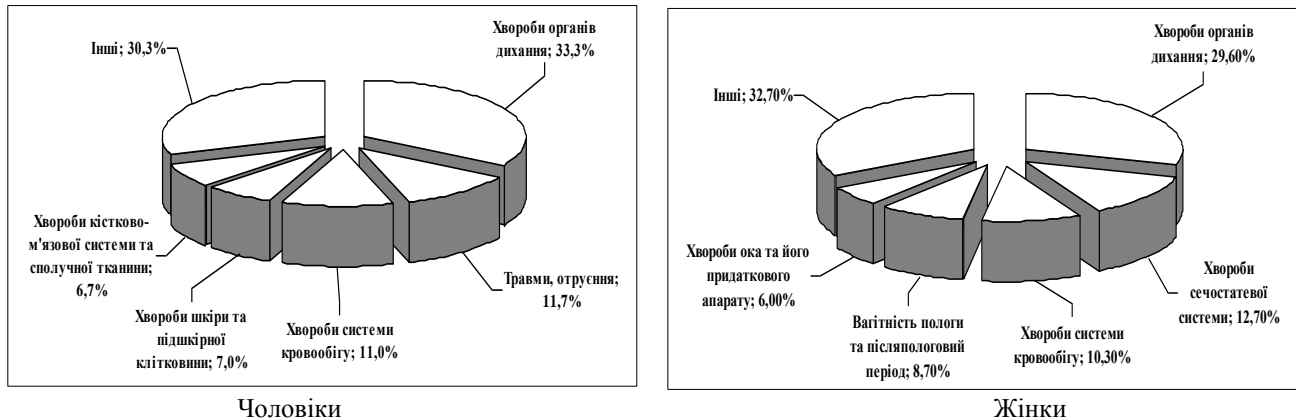

Рис. 6. Структура захворюваності чоловіків і жінок (дорослого населення) у 2014 р. (%)

Вивчення тенденцій захворюваності та поширеності хвороб серед населення є однією з важливих складових стратегічного планування медичної галузі, а сучасні рівні захворюваності та поширеності хвороб серед дорослого населення країни, вивчені гендерні відмінності вказують на необхідність запровадження державою якісно нових підходів у сфері боротьби з хронічними неінфекційними захворюваннями з метою реалізації кожною людиною в повній мірі потенціалу власного здоров'я.

Висновки

У ході дослідження виявлено досить суттєві гендерні відмінності в рівнях (загальних та за класами хвороб) і структурі захворюваності та поширеності хвороб серед чоловіків і жінок дорослого віку (вікова категорія – від 18 років).

Перспективи подальших досліджень

Потребують дослідження рівні захворюваності та поширеності хвороб серед жінок за окремими класами хвороб із метою подальшого використання в стратегічному плануванні медичної галузі.

Література

1. *Воздействие* на социальные детерминанты здоровья и сокращение разрывов по показателям здоровья через призму социальной справедливости в европейской политике и стратегии для XXI века: Здоровье-2020 / Г. А. Слабкий, М. А. Знаменская, Н. С. Зашик, С. М. Загородний // Актуальні питання формування здорового способу життя та використання оздоровчих технологій : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Херсон, 25–27 червня 2014 р. : тези доп. – Херсон, 2014. – С. 98–100.
2. *Доклад* о ситуации в области неинфекционных заболеваний в мире, 2010 г. – Женева : ВОЗ, 2013. – 170 с.
3. *Здоровье–2020: основы европейской политики и стратегия для XXI века* (ВОЗ, 2013 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://online.zakon.kz /Document /?doc_id =31570892&mode=p. – Название с экрана.
4. *Медико-демографічна ситуація та основні показники медичної допомоги населенню у регіональному аспекті: 2012 рік : інф.-аналіт. видання / за ред. Р. В. Богатирьової*. – Київ : МОЗ України, 2013. – 190 с.
5. *Медико-демографічна ситуація та основні показники медичної допомоги населенню в регіональному аспекті. 2013 рік*. – Київ : МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України», 2014. – 168 с.
6. *Показники здоров'я населення та використання ресурсів охорони здоров'я в Україні за 2011–2012 роки*. – Київ : ЦМС МОЗ України, 2013. – 328 с.
7. *Ritsatakis A.* Улучшение здоровья населения. Анализ развития стратегий борьбы с неинфекционными болезнями в европейских странах / А. Ritsatakis, Р. Макара. – Копенгаген : ЕРБ ВОЗ, 2009. – 265 с.

Дата надходження рукопису до редакції: 17.06.2015 р.

**Гендерный аспект заболеваемости
и распространенности болезней
среди взрослого населения Украины**

С.В. Дудник

ГУ «Украинский институт стратегических исследований
МЗ Украины», г. Киев, Украина

Цель – изучить, проанализировать и определить тенденции заболеваемости и распространенности болезней среди населения Украины в возрасте от 18 лет в гендерном аспекте за 2010–2014 гг.

Материалы и методы. В работе использованы статистические данные ГУ «Центр медицинской статистики МЗ Украины» по заболеваемости и распространенности болезней среди населения Украины в 2010–2014 гг. Методы: аналитический, медицинской и математической статистики (выравнивание динамических рядов методом наименьших квадратов), сравнительный анализ, системный подход.

Результаты и выводы. По результатам исследования на протяжении 2010–2014 гг. выявлено постепенное снижение уровней заболеваемости и распространенности болезней как среди женщин, так и среди мужчин Украины в возрастной группе от 18 лет. Установлено, что показатели заболеваемости и распространенности заболеваний среди женской выше, чем среди мужчин (как общие показатели заболеваемости и распространенности болезней, так и в большинстве классов болезней), определены особенности структуры заболеваемости и распространенности болезней мужчин и женщин в соответствии с классами заболеваний, а также гендерные тенденции состояния здоровья взрослого населения.

Ключевые слова: заболеваемость, распространенность заболеваний, взрослое население, мужчины, женщины, гендерные тенденции.

**Gender aspect of morbidity
and prevalence of diseases
among the adult population of Ukraine**

S.V. Dudnyk

SE «Ukrainian institute of strategic researches
Ministry of Health of Ukraine», Kyiv, Ukraine

Purpose – to examine, analyze and determine tendencies of morbidity and prevalence of diseases among the population of Ukraine at age 18 years and older in the gender aspect for the period 2010–2014.

Materials and methods. Statistical data SE «Center of medical statistics of Ministry of Public Health of Ukraine» on morbidity and prevalence of disease among the population of Ukraine for the period 2010–2014. Methods: analytical, medical and mathematical statistics, comparative analysis, a system approach.

Results and conclusions. During 2010–2014 there is a gradual reduction of level of morbidity and prevalence of diseases among women and men of Ukraine at age 18 and older. It was established that indexes of female morbidity and disease prevalence are higher than that of men (as a general indexes of morbidity and prevalence of diseases, and for the most classes of diseases), the peculiarities of structure morbidity and prevalence of diseases for men and women according to classes of diseases, and also gender tendencies of health state among the adult population.

Key words: morbidity, prevalence of diseases, adult population, men, women, gender aspect.

Відомості про автора

Дудник Світлана Валеріївна – к.мед.н., зав. відділу соціально-гігієнічних досліджень формування здоров'я населення та медичної статистики ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України», пров. Волго-Донський, 3, м. Київ, 02099, Україна.